

Luxemburg en Limburg: een samenloop in de staatkunde

Wat hebben prinses Ermesinde, hertog Wenceslaus I, hertog Filips van Bourgondië, keizer Napoleon en koning Willem I met elkaar gemeen?

Zij allen brachten, telkens slechts tijdelijk, Luxemburg en Limburg onder één bewind. In dit artikel schets ik in vogelvlucht hoe twee geschiedenissen kunnen samenlopen.

In de vroege Middeleeuwen was een groot deel van Europa staatkundig nog een lappendeken van heerlijkheden, graafschappen, baronieën, markizaten, hertogdommen, prinsdommen en koninkrijkes, nog afgezien van de gebieden die in handen van kerkvorsten waren. Centraal in zo'n gebied stond veelal een kasteel, vanwaar de desbetreffende machtshebber zijn invloed deed gelden.

Lucilinburhuc en Limbourg

Zowel Luxemburg als Limburg heeft zijn naam aan zo'n kasteel te danken. In Luxemburg was dit het kasteel Lucilinburhuc, gebouwd op een rotsplateau boven de rivier de Alzette. In 963 vestigde zich daar ene graaf Siegfried. Hij was op Palmzondag van dat jaar een grondruil overeengekomen met de benedictijner abdij Sint-Maximinus in Trier. In ruil voor een deel van zijn eigen grond in de omgeving van Echternach kreeg hij dit kasteeltje in handen. 'Lucilinburhuc', dat kleine burcht betekent, is de oudste vermelding van de huidige naam Luxemburg. De naam Limburg komt in de elfde eeuw voor het eerst voor. Ten zuiden van de huidige grens tussen Nederland en België lag aan de rivier de Vesdre het graafschap Limburg, dat zijn naam ontleende aan het plaatsje en het kasteel Limbourg. Dit graafschap en latere hertogdom Limburg reikte noordwaarts tot het gebied van Rolduc (Kerkrade). Door diplomatieke huwelijken, uitgekende verervingen of ordinair bruut geweld werden dergelijke machtsgebiedjes nogal eens samengevoegd of juist opgedeeld. Ook het graafschap Luxemburg en het hertogdom Limburg werden diverse keren zo verenigd, voor het eerst in 1214, en toen ging dat als volgt.

Ermesinde en Walram

Graaf Siegfried overleed in 998, kort voor of na het huwelijk van zijn dochter Kunegonde met hertog Hendrik van Beieren. Nadat Hendrik tot keizer van Duitsland was verkozen, droeg hij Beieren over aan een broer van Kunegonde, zijn zwager graaf Hendrik I, die zijn graafschap toen overigens nog niet Luxemburg noemde. Dat deden wel de opvolgers van Hendrik I – zijn neef Hendrik II, diens

broer Giselbert, vervolgens Koenraad I en Willem – die allen het graafschap stap voor stap en zonder veel scrupules uitbreidden. In 1136 omvatte het de streken van de Alzette, de middenloop van de Moezel, de beneden-Sauer en Bitburg. De toenmalige graaf, Hendrik IV de Blinde, die door een reeks erfenissen ook nog de graafschappen Namen, Laroche en Durbuy verwierf, bekleedde een interessante machtspositie in het gebied. Hendrik de Blinde stierf in 1196, op 82-jarige leeftijd. Zijn enige dochter, Ermesinde, was toen slechts tien jaar oud. In 1214 huwde Ermesinde, drie maanden na de dood van haar eerste man, met Walram van Limburg, een weduwnaar met kinderen. Hierdoor ontstond een personele unie tussen het graafschap Luxemburg en het hertogdom Limburg. Hendrik de Blonde, de zoon van Ermesinde en Walram, was de eerste prins die het wapenschild droeg dat later het nationale wapenschild van Luxemburg zou worden: een rode leeuw op een veld van dunne dwarsbalken in wit en blauw.

Slag bij Woeringen

De personele unie tussen Luxemburg en Limburg zou ruim zeventig jaar standhouden. Tijdens het bewind van Hendrik VI, net als zijn overgrootvader Hendrik de Blinde een vechtersbaas met veel ambitie en meer sympathie voor militaire veldtochten dan voor diplomatie, kwam de opvolging van Limburg aan de orde. Er waren twee pretendentes, Adolf van Berg en Reinhoud van Gelre; omdat beiden niet bij machte waren hun aanspraken te doen gelden, stonden ze hun rechten tegen financiële vergoeding af. Adolf stond zijn rechten af aan hertog Jan van Brabant en Reinhoud aan graaf Hendrik VI van Luxemburg, die overigens van zijn kant ook rechten kon laten gelden. Elk van de pretendentes – Jan van Brabant en Hendrik van Luxemburg – bereidde zich voor op een gewapend treffen en trommelde daartoe de leenmannen en achterleenmannen van de eigen bondgenoten op. Het uiteindelijke treffen vond plaats op 5 juni 1288 in Woeringen (bij Keulen). Het werd een ruwe veldslag en de graaf van Luxemburg werd compleet verslagen. Hijzelf en zijn drie broers stierven op het slagveld. Het graafschap Luxemburg kwam zwaar verzwakt uit deze oorlog. Limburg was de Luxemburgers ontglipt en ging dus over naar het huis van Brabant. Niettemin zou ook deze geschiedenis zich herhalen en kwam zeventig jaar later opnieuw een personele unie tussen Luxemburg en Limburg tot stand – en dit keer ging dat als volgt.

Wenceslaus

In 1309 werd Jan de Blinde, zoon van Henrik VII, graaf van Luxemburg. Zijn slecht gezichtsvermogen was het gevolg van een erfelijke aandoening. Zijn vader en twee ooms hadden al zwakke ogen en onder zijn voorouders bevond zich ook Hendrik IV de Blinde, de vader van Ermesinde.

Het bewind van Jan de Blinde luidde voor Luxemburg een periode van vrede in. In het binnenland was de roverij van de grote feodale heren tot een eind gekomen en naar buiten toe waren de meeste geschillen door transacties bijgelegd. Die toestand kwam de economie van het graafschap ten goede. In 1340 vestigde Jan in Luxemburg een jaarmarkt, de beroemde 'Schobermesse' of 'Schueberfouer', die nog tot de dag van vandaag bestaat. Hoewel diverse geschiedkundigen de politiek en de persoonlijkheid van Jan de Blinde hebben veroordeeld – hij was volgens hen een warhoofd en een intrigant – zijn de Luxemburgers altijd zeer aan zijn persoon gehecht geweest. Jan overleed in 1346 en had twee zonen uit twee verschillende huwelijken, Karel en Wenceslaus. Deze laatste huwde op tienjarige leeftijd met Johanna, oudste dochter en erfgename van Jan III, hertog van Brabant. Toen Wenceslaus zestien was, kreeg hij van zijn oudere halfbroer Karel het graafschap Luxemburg aangeboden. In 1354 maakte Karel van zijn Koninklijke prerogatieven gebruik om het graafschap de status van hertogdom te geven. Bij de dood van zijn schoonvader Jan III in 1355 werd Wenceslaus dus hertog van Brabant en Limburg én hertog van Luxemburg. Wenceslaus was een aantrekkelijke, gulle, libertijnse man, die bekend stond om zijn minzaamheid en van kunst en gemakkelijk leven hield. Wenceslaus I, die hof hield in Brussel, was een groot vorst en zijn bewind, van 1337 tot 1383, neemt in de geschiedenis van Luxemburg een belangrijke plaats in.

Oorlogsgebieden

Het 'landje pik' en 'landje ruil' en het doorschuiven van bruidsschatten en erfenissen duurde tot in de vijftiende en zestiende eeuw voort, waarbij de schaal van de gebieden steeds groter werd. In 1443 werd het hertogdom Luxemburg in het rijk van Filips van Bourgondië opgenomen, waardoor het tot het grotere geheel van de Nederlanden ging behoren. Het autonome vorstendom ten tijde van Hendrik VII of Wenceslaus I werd een gewone provincie in een groter rijk. De essentiële beslissingen werden buiten haar grondgebied genomen, in Brussel, Madrid of Wenen. Door de opname in het geheel van de Nederlanden raakte Luxemburg ook betrokken bij alle oorlogen die de Habsburgers en het koningshuis van Valois en Bourbon voerden om de hegemonie in Europa. Het hertogdom werd vooral belaagd door Frankrijk, dat er drie keer in slaagde Luxemburg in te lijven (1543-1544, 1684-1687, 1795-1814).

In die eeuwen moest ook Limburg het voortdurend ontgelden. Zo lijfde Frankrijk Maastricht in (van 1673 tot 1678) en geheel Limburg (van 1795 tot 1814). De vestingwerken van de militair ingenieur en commissaris-generaal, later maarschalk van Frankrijk Sébastien Vauban zijn tot de dag van vandaag nog de stille getuigen van deze Franse periode in Luxemburg en in Limburg. Ook een groot deel van de

Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) speelde zich in het zuidelijke deel van het huidige Nederland af. Voor het gebied dat nu Limburg is, betekende dit een tijd van vernieling, bezetting, plundering en brandstichting. Beleefde Nederland de Gouden Eeuw, voor Limburg gold dat zeker niet. In 1648 betekende de Vrede van Munster het einde van de oorlog, maar in de Limburgse gewesten bleef het tot 1661 onrustig. In dat jaar sloot de Republiek der Nederlanden een overeenkomst met Spanje over de verdeling van het grondgebied. Dit 'Partage-tractaat' regelde een gecompliceerde verdeling met grenzen dwars door dorpen heen. De voornaamste machtshebbers in de regio Limburg waren destijds de Republiek der Verenigde Nederlanden (dertig procent van de bevolking), de Oostenrijkse Keizer (eveneens dertig procent van de bevolking), de Koning van Pruisen (circa twintig procent van de bevolking), naast verscheidene kleine soevereinen zoals bijvoorbeeld de prins-bisschop van Luik, de keurvorst van de Paltz, de graaf van Wittem, de graaf van Gronsveld en de vorst-abdis van Thorn. Aan de feodale rechten van de vele vorsten en grondbezitters en de daarmee samenhangende bestuurlijke versnippering kwam pas een definitief einde in de Franse tijd.

Departementalisering

Het was (de latere keizer) Napoleon die Luxemburg en Limburg opnieuw onder één bestuur bracht. Zijn legers slokten Limburg al in 1794 op. De verovering was voltooid toen de vesting Maastricht op 4 november 1794 capituleerde en de Franse troepen de stad bezetten. Ook Luxemburg, met name de zuidwestelijke grens van het hertogdom, werd al vroeg blootgesteld aan de aanvallen van Franse plundersaars en republikeinse troepen. Zo werd in juni 1793 de abdij van Orval door Fransen geplunderd en in brand gestoken. Ook de plaatsen Esch-sur-Alzette en Differdange werden platgebrand. De stad Luxemburg werd op 7 juni 1795 ingenomen. Een van de belangrijkste facetten van het Franse bewind vormde de diep ingrijpende bestuurlijke en administratieve herindeling van de veroverde gebieden. In Limburg slaagden de Fransen erin voor het eerst in de geschiedenis van het gebied één staatkundige indeling tot stand te brengen. De beëindiging van de verbrokkeling werd formeel vastgelegd bij het Haagse Verdrag van 16 mei 1795, waarbij de Republiek der Verenigde Nederlanden onder meer afstand deed van de soevereiniteit over alle zogenoemde Staatse gebieden. Limburg werd deels ondergebracht in het departement van de Nedermaas (Département de la Meuse inférieure), dat de vroegere Staatse en Oostenrijkse gebieden en de vroegere rijksheerlijkheden omvatte, en deels in het departement van de Roer, dat bestond uit de voorheen Pruisische en Gulikse gebieden. Ook het oude hertogdom Luxemburg werd ontmanteld en door de departementalisering van de kaart geschrapt. Het grootste deel werd opgenomen in het departement Wouden (Département des Fôrets), met Luxemburg als hoofdstad. Het noordelijke deel

(Vielsalm, Sankt-Vith, Cronenburg en Schleiden) maakte deel uit van het departement Ourthe (Luik) terwijl de streken van Saint-Hubert en Marche bij het departement Samber en Maas (Namen) werden gevoegd.

Franse maatregelen

Zowel in Luxemburg als in Limburg kondigden de Fransen maatregelen af die aan de maatschappij van die dagen een ander aanzien gaven. Zo werd een einde aan de rechtsongelijkheid gemaakt, vooral door de opheffing van de heerlijke rechten en van de bevoorrechtiging van de hogere standen. In plaats daarvan werd een straffe centralisatie doorgevoerd, waarbij het beginsel van de trias politica werd toegepast. In het hertogdom Luxemburg liet de Franse overheid de administratie van Saint-Hubert naar de stad Luxemburg overbrengen. In Limburg waren de vroegere rijksheerlijkheden al op het bestuurlijk centrum Brussel gericht en was het bisdom Roermond suffragaan aan het aartsbisdom Mechelen, maar als gevolg van de Franse tijd groeiden de relaties nog verder eenzijdig naar het zuiden. In al die jaren had Limburg geen enkele relatie met de Republiek der Verenigde Nederlanden of het Koninkrijk Holland. Een andere belangrijke Franse maatregel was de scheiding van kerk en staat op basis van de grondwet van het Directoire (1795-1799) en van de wet van 29 september 1795. Wat echter in Frankrijk na het Schrikbewind en de ontkersteningcampagne wellicht met opluchting werd begroet, werd in Limburg en Luxemburg als een regelrechte oorlogsverklaring aangevoeld. Het verwijderen van kruisbeelden en klokken in naam van de scheiding kon niet worden aanvaard, evenmin als het verbod van processies en van het dragen van klerikale gewaden.

Er ontstond, als gevolg van de verkoop van door de Fransen genationaliseerde kerkelijke bezittingen, een klasse van 'nouveaux riches'. In sommige gevallen werd dit bezit voor de stichting van nieuwe industrieën aangewend – zowel in Maastricht als in Echternach ontstond een bloeiende porselein-/aardewerkindustrie – of voor de uitbreiding van bestaande bedrijven. En bijvoorbeeld door het aanleggen van wegen wisten de Fransen na verloop van tijd zelfs de gunst van de bevolking te verkrijgen. In 1803 werd keizer Napoleon bij zijn bezoek aan het Limburgse gebied dan ook met enthousiasme begroet. De annexatie van Limburg werd beschouwd als een 'reunion de la patrie', hetgeen betekende dat deze streken rechtstreeks vanuit Parijs werden bestuurd en deel van de Franse Republiek waren.

Ook Luxemburg vaarde in tal van opzichten wel onder het Franse regime. Zo bereikte het schoolbezoek aldaar in 1812 een veel hoger peil dan in de periode daarvoor. Vijftig procent van de kinderen in de leeftijd van vijf tot vijftien jaar ging naar school. En de eerste inenting tegen pokken had in Frankrijk in 1799 plaats en reeds twee jaar daarna ook al in Luxemburg.

Boerenkrijg en Klëppelkrich

Niettemin groeiden in beide gebieden – en dan met name op het platteland – de contrarevolutionaire gevoelens jegens de Fransen. Hun moderniteiten raakten immers de tradities van het economische en sociale leven, bijvoorbeeld de collectieve rechten op het platteland (weiderecht op meentgrond en sprokkelrechten in de wouden). Daarbij opgeteld de hoge belastingen en de antigodsdienstige politiek van kerksluitingen en priestervervolgingen, maakte dat de onrust steeds groter werd en bij elke geschikte gelegenheid kon losbarsten. De vonk in het kruitvat was de invoering van de Wet op de algemene dienstplicht in Frankrijk op 2 augustus 1798. In Limburg, Brabant en Vlaanderen leidde deze ‘conscriptie’ tot de Boerenkrijg. Op 12 oktober 1798 kwam de boerenbevolking, de ‘brigands’, in opstand tegen de Franse ‘sansculotten’. De opstand eindigde op 5 december 1798 toen het Brabantse katholieke leger na een achtervolging over Herentals, Geel en Diest, bij Hasselt werd verslagen. Het aantal doden wordt op vijf- à tienduizend geschat. Er volgde een strenge repressie, waarbij 190 leiders werden gefusilleerd.

Ook de Luxemburgse boeren waren niet bereid hun zonen af te staan aan een regime dat ze verachtten. In de herfst van 1798 kwamen zij eveneens in opstand, in het noorden van het departement (Ardennen, Oesling en Eifel). De vele duizenden opstandige boeren hadden een tekort aan wapens – vandaar de naam Klëppelkrich (knuppeloorlog) – en ontbeerden iedere militaire vorming. Ze werden dan ook op 30 oktober 1798 heel gemakkelijk uit elkaar geslagen. In Clervaux staat het bekende gerechtskruis ter herinnering aan deze Klëppelkrich. De traditionele interpretatie heeft van de Klëppelmänner de verdedigers van het vaderland en het geloof gemaakt. Het eerste klopt waarschijnlijk niet helemaal – in die tijd bestond er immers nog geen sterk Luxemburgs nationaal gevoel – maar het tweede wel.

Eén onder Willem I

Na het einde van het Franse bewind stelden de Verbonden Mogendheden in 1814, eerst te Parijs en later te Wenen, voorlopige regeringen in. Daarna werd voor de Noordelijke Nederlanden, bij proclamatie van de soevereine vorst Willem I van 29 maart 1814 en door de Grondwet van 1814, afgekondigd dat het grondgebied van de Verenigde Nederlanden in Europa zou bestaan uit negen genoemde ‘Provinciën en Landschappen’. Daarin werd Limburg nog niet als deel van het Koninkrijk der Nederlanden genoemd, omdat het op dat moment nog tot het departement van de Nedermaas behoorde. Pas nadat op het Congres van Wenen de vereniging van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden was vastgesteld, kwam Limburg na een Grondwetswijziging in 1815 te behoren tot het Koninkrijk der Nederlanden. Een deel van de huidige provincie werd bij Brabant gevoegd en het resterende deel

werd op gezag van Willem I 'Limburg' genoemd. De vereniging van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden werd op het Congres van Wenen in feite een eis van de Britten in de context van hun eigen veiligheid.

Bij deze factoren kwam wat Luxemburg betreft, nog een nieuw element: het familiebezit van het geslacht Nassau. Ten tijde van de moeizame onderhandelingen in de jaren 1813-1815 waren er slechts twee takken van het geslacht Nassau overgebleven, die van Oranje-Nassau en die van Nassau-Weilburg. Deze laatste tak bezat het hertogdom Nassau (met de hoofdstad Wiesbaden). De tak Oranje-Nassau, waartoe koning Willem behoorde, bezat de vier kleine prinsdommen Siegen, Dillenburg, Hadamar en Dietz op de rechteroever van de Rijn. Pruisen had op het Congres van Wenen de provincies aan de Rijn oevers verkregen en werd door deze vier prinsdomenclaves gehinderd. Daarom verzocht Pruisen het Congres deze prinsdommen bij het Duitse rijk te mogen inlijven. Het compensatieprincipe vergde dat Willem een patrimoniale vergoeding kreeg. Men vond deze in het oude hertogdom Luxemburg, dat bij deze gelegenheid tot groothertogdom werd gepromoveerd.

Uitgaande van de stemming over de nieuwe Grondwet van 1815 mag worden geconcludeerd dat er in Luxemburg en in Limburg, hoe dan ook, een positieve houding was jegens het nieuwe Koninkrijk. Immers: door de 'arithmétique hollandaise' van Willem I werd de Grondwet met algemene stemmen aangenomen, zij het met 60,3% tegenstemmen van de Zuidelijke notabelen. In Luxemburg spraken de notabelen zich evenwel 100% 'voor' de Grondwet uit, en in Limburg was dit percentage 83,5.

Interessant is voorts dat Luxemburg en Limburg in deze nieuwe Staat een gelijk aantal volksvertegenwoordigers kende in de Staten-Generaal in Den Haag, te weten ieder:

drie door de Koning benoemde vertegenwoordigers in de Eerste Kamer, en vier door de Provinciale Staten van Luxemburg resp. van Limburg aangeduide vertegenwoordigers in de Tweede Kamer.

Provinciale Staten kenden op hun beurt ook, zowel in Luxemburg als in Limburg, een zelfde aantal leden, gelijkelijk verdeeld over 3 standen: de adel, de steden en het platteland. Elke stand had het recht op 20 afgevaardigden.

Verenigd in de Duitse Bond

Het internationale statuut van Luxemburg bleek erg ingewikkeld, doordat het de vrucht was van uiteenlopende en talrijke machinaties en compromissen. Het nieuwe Groothertogdom werd als persoonlijk bezit aan de koning der Nederlanden toegekend, ter compensatie van het Nassau-patrimonium dat de familie Oranje-Nassau op de rechteroever van de Rijn had verloren. Rechtens waren het Groothertogdom Luxemburg en het Koninkrijk twee verschillende staten met een

verschillend statuut, maar ze waren in een personele unie aan dezelfde vorst onderworpen.

Omdat Luxemburg deel uitmaakte van het patrimonium van Oranje-Nassau, viel het onder de privé-erfopvolgingsregels die in laatste instantie door het familiepact (het zgn. Erbverein) van 1783 werden voorgeschreven. Het was de toepassing van dit pact die in 1890 tot de ontbinding van deze personele unie zou leiden.

Daarnaast werd het Groothertogdom in de Duitse Bond opgenomen. Deze Bond, die tot in 1866 zou blijven bestaan, moest op een vrij losse manier het Duitse grondgebied verenigen. Hij omvatte 38 tot 77 Duitse staten, die zo goed als onafhankelijk van elkaar bleven. Een Landdag, zetelend in Frankfurt, bracht de vertegenwoordigers van de verschillende vorsten bij elkaar. Niet het Koninkrijk der Nederlanden, maar wel Limburg is eveneens lid van deze Duitse Bond geweest. Tijdens de Belgische onafhankelijkheidsoorlog, waarover hierna meer, maakte heel Limburg, met uitzondering van bezette gebieden zoals Maastricht, deel uit van België. Na de erkenning van de Belgische onafhankelijkheid werd Limburg gesplitst in een Belgisch en Nederlands deel. De Limburgers hebben zich nog lang tegen deze beslissing verzet, getuige het feit dat de grondwet in Limburg tien jaar later dan in de rest van Nederland van kracht werd. Nederlands Limburg maakte vervolgens als hertogdom Limburg deel uit van de Duitse Bond, ter compensatie van het aan België verloren gedeelte van Luxemburg. De Limburgse vertegenwoordigers in de Duitse Bond beijverden zich voor aansluiting bij Duitsland, maar dit leidde, zoals bekend, niet tot resultaat.

Aan de zijde van de Belgen

Willem I was slechts met tegenzin tot de Duitse Bond toegetreden. Hij voelde zich gekrenkt en gaf daarvan lucht door het Groothertogdom Luxemburg ten onrechte – namelijk tegen de bepalingen van Wenen in – nooit als een soevereine staat te behandelen, maar als een gewone provincie van de Nederlanden. Tijdens zijn regering, die vijfentwintig jaar heeft geduurd, bezocht Willem I het land slechts één keer, in 1817. Zelfs toen hij merkte dat beroering zich van de zuidelijke provincies meester maakte, bezocht hij in mei-juni 1829 wel alle Belgische provincies om naar de grieven te informeren en de gemoederen tot bedaren te brengen, maar sloeg hij Luxemburg over.

Willem II, die via een standbeeld is vereeuwigd in de hoofdstad Luxemburg, bezocht het Groothertogdom 5 keer tijdens zijn 9 jaren durend bewind, maar Willem III, die belangrijk langer – namelijk ruim 40 jaar – regeerde, bracht slechts 4 keer een werkbezoek.

Feitelijk beschouwden Willem I en de Nederlandse regering het Groothertogdom slechts als een wingewest. Tijdens een groot debat in de Kamer der Volksvertegenwoordigers zou de Luxemburgse vertegenwoordiger Brasseur verklaren:

‘Nederland heeft ons vergeten wanneer aan Luxemburg iets gegeven diende te worden, maar wist ons steeds te vinden wanneer er nieuwe belastingen moesten worden opgelegd.’ Ook in de provincie Limburg en in de hoofdstad Maastricht waren in die periode signalen aanwijsbaar, bij geestelijken en leken en ook in antiregeringsgezinde liberale kranten als ‘L’Eclaireur politique’ en ‘Le journal de la province de Limbourg’, die op een opstand tegen het bewind van Willem I duiden.

Die grieven richtten zich vooral tegen de onpopulaire belastingen op de goederen voor de primaire levensbehoeften, namelijk de belasting op het maalrecht en het slachtrecht. En in Luxemburg was er bovendien nog sprake van wijnbelasting, zwaar belast omdat wijn als een luxe-product werd beschouwd. Al deze belastingen hielden in het geheel geen rekening met de bijzondere economische en sociale toestand en structuur van Luxemburg en Limburg.

Zowel de Luxemburgers als de Limburgers kozen daarom vol overtuiging de Belgische zijde, nadat op 25 augustus 1830 – de dag dat de toeschouwers in het Munttheater in Brussel de aria ‘L’amour sacré de la patrie’ uit de opera ‘La muette de Portici’ hadden meegezongen – de Belgische revolutie uitbrak.

Die gekenterde anti-Nederlandse houding bleek ook bij de stemming in de Tweede Kamer op 29 september 1830 over de vraag of een definitieve scheiding tussen de noordelijke en zuidelijke provincies wenselijk was:

Van de 50 Kamerleden namens de noordelijke provincies stemden 15 met ‘ja’, 33 met ‘neen’, en 2 onthoudingen.

Van de 50 uit de zuidelijke provincies afkomstige Kamerleden beantwoordden 40 de vraag met ‘ja’ en 10 met ‘neen’, waarbij de 4 Luxemburgers allen ‘ja’ stemden en de Limburgers 2 keer met ‘ja’ en 2 keer met ‘neen’.

In het kader van aansluiting bij België en bij de inrichting van nieuwe instellingen van deze nieuwe Staat hebben enkele Luxemburgse en Limburgse mannen een bijzondere rol gespeeld.

Van Luxemburgse zijde mogen Jean-Baptiste Thorn (advocaat) en Jean-Baptiste Nothomb (doctor in de rechten) niet onvermeld blijven. Het Voorlopig Bewind van België benoemde hen tot lid van de Commissie, belast met het uitwerken van een Grondwetsontwerp. Later werden beiden gekozen tot volksvertegenwoordiger in het Nationaal Congres.

Vanuit Limburg verdienen de namen van Charles de Brouckère jr., de latere burgemeester van Brussel, en Erasme-Louis Surllet de Chokier vermelding. Deze laatste was in 1831 gedurende een aantal maanden regent van het nieuwe België totdat het zoeken naar een nieuwe vorst succes had. Beiden waren ook lid van het Nationaal Congres.

Verdrag van Londen

In november 1830 bleek heel Limburg, behalve Maastricht, zich achter het nieuwe Belgisch bewind te hebben geschaard. Alleen Maastricht bleef voor Nederland behouden, doordat Generaal Dibbets er negen jaar lang het Nederlandse gezag met strakke hand heeft kunnen handhaven. Als een enclave lag de stad op grote afstand van de Nederlandse grens, temidden van door Belgen bezet gebied. Al die jaren was de Staat van Beleg afgekondigd in Maastricht, hetgeen een langdurige kommervolle situatie veroorzaakte. Intussen, dat wil zeggen na de Tiendaagse Veldtocht in augustus 1831, hadden Nederland en België een door de grote Europese mogendheden vastgestelde wapenstilstand aanvaard. Voor Limburg betekende dit dat de status quo bleef gehandhaafd in afwachting van een definitieve regeling en bleef de provincie dus, behalve haar hoofdstad, onderdeel van het nieuwe België. Op 19 april 1839 tekenden de grote mogendheden in Londen een verdrag waarbij uitvoering werd gegeven aan hetgeen reeds sedert 1830 in de lucht hing: de definitieve scheiding van Nederland en België. De provincie Limburg werd in een Belgisch en een Nederlands deel gesplitst, maar met de getroffen regeling was niemand echt tevreden. De Limburgers al helemaal niet, want ze hadden het liefst bij België willen blijven. Toen in 1839 in Sittard de vertegenwoordiger van de Koning de proclamatie van inbezitneming voorlas en aan het einde daarvan 'Leve de Koning' riep, bleef een ijzige stilte heersen. In steden als Maastricht, Roermond en Venlo gaven tal van vooraanstaande burgers te kennen dat zij de scheiding ongedaan wensten te zien en aansluiting bij België wilden. Bijna tweeduizend Limburgers maakten gebruik van de Belgische wet uit 1839, die Limburgers uit het gebied dat moest worden afgestaan het recht verleende toch Belg te blijven.

De onafhankelijkheid van Luxemburg werd eveneens erkend met het Verdrag van Londen. Het Groothertogdom werd net als de provincie Limburg wel behoorlijk in omvang ingeperkt, ten gunste van België. De Luxemburgers hadden inmiddels begrepen dat het meester zijn in eigen huis het beste middel is om aan de uitbuiting door anderen te ontsnappen. In die zin hebben de jaren van 1815 tot 1830 bijgedragen aan het verder versterken van het nationaliteitsgevoel van de Luxemburgers. De idee van (volledige) onafhankelijkheid had wortel geschoten.

Verwantschap

In de meer moderne geschiedenis, maar nu op een geheel ander bestuursniveau, hebben Limburg (als provincie-bestanddeel van een tweetal nationale staten) en Luxemburg (als soevereine staat) elkaar vanzelfsprekend nog vaker – doch op een meer indirecte wijze – getroffen, gelukkig niet tegenover of naast elkaar op het slagveld, maar wel in de vergaderzalen van tal van economische, sociale en

politieke instellingen. Te noemen valt de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie (sinds 1921), de Benelux (sinds 1944), de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (1951-1967), de Europese Economische Gemeenschap (1967-2002), de Europese Unie (sinds 2002) en de Verenigde Naties (sinds 1945). Luxemburg en Limburg zijn waarachtige bondgenoten, op de eerste plaats gebaseerd op respect en verstand, maar zeker ook op de verwantschap die zij in eerste instantie hebben te danken aan de in de aanvang van dit artikel genoemde Ermesinde, Walram en hun zoon Hendrik de Blonde. En het kan toch geen toeval meer zijn dat deze Hendrik de Blonde als eerste prins het wapenschild droeg dat later het nationale wapenschild van Luxemburg zou worden: de rode leeuw op een veld van dunne dwarsbalken in wit en blauw? De leeuw immers afkomstig van de hertogen van Limburg (en door Walram, de tweede echtgenoot van Ermesinde geïntroduceerd), de dwarsbalken afkomstig van de graven van Luxemburg!

Fernand Jadoul

Voor dit artikel heb ik gebruik gemaakt van, en soms geciteerd uit:

- G. Trausch: Luxemburg. Opkomst van een Staat en van een Natie. Mercatorfonds Antwerpen, 1989;
- C.Tamse en G. Trausch: Die Beziehungen zwischen den Niederlanden und Luxembourg im 19. und 20. Jahrhundert, 's Gravenhage 1991;
- W. Jappe Alberts: Geschiedenis van de beide Limburgen, Assen 1974;
- Marc Reynebeau: een geschiedenis van België, Tielt 2004 en een
- eigen artikel '150 jaar Belgisch en Nederlands Limburg', gepubliceerd in een uitgave van ABP in 1989.

Bijlage.

Onderwerpen en thema's, niet primair op het consulaire pad gelegen, maar in het kader van de meergenoemde paralleliteit en verwantschap wel interessant voor nader onderzoek dan wel om verder in kaart te brengen:

Uitingen van geloofsbeleving

Een sprekend voorbeeld zou in dit verband o.a. het fenomeen processies kunnen zijn, denk bijv. aan 'De percessie vaan Sjerpenheuvel', geschreven door Theodoor Weustenraad in (waarschijnlijk) 1831, en 'De Bidgank no Contern', van de hand van Jacques Diedenhoven, daterend van 1831.

De industriële geschiedenis

De ontwikkeling, opkomst (economische functie, buitenlandse werknemers) en neergang van de ijzerertsindustrie in De Minette in Luxemburg en de mijnbouwindustrie in Limburg.

De functie/economische betekenis van de aanleg van spoorlijnen, incl. het concessiebeleid

Lofzang in het jonge België: 'le Remorqueur', in Luxemburg: 'De Feierwon'.

Maas en Moezel, oftewel Mosa en Mosella

Handelsaspecten, tol, waterschapsrechten en het nimmer gerealiseerde project van Willem I om Maas en Moezel met elkaar te verbinden.

Migratoire bewegingen

Ook de immigratie van agrarische bevolkingsgroepen van Limburg naar Luxemburg is in dit verband interessant.

Demografische ontwikkelingen

Vergelijking/ervaringsuitwisseling met Project Vergrijzing, Ontgroening en Bevolkingsdaling in Parkstad Limburg.

Luxemburgse, Limburgse en Moezelfrankische taalverwantschappen

Studie omtrent de wegen in de Romeinse tijd

Er waren verkeerswegen van bijv. Boulogne sur Mer naar Keulen (via Limburg), Maastricht was verbonden met Luik, Nijmegen en Trier en ook Luxemburg werd doorkruist door verschillende heirbanen: Reims-Trier-Keulen (en wegen langs beide zijden van de Moezel). De toenmalige militair-politieke infrastructuur.

De rol van de 'nouveaux riches' in de eerste helft van de 19de eeuw.

De betekenis van de Limburgse en Luxemburgse afgevaardigden in de Staten-Generaal en in de Duitse Bond in de 19de eeuw